

Ytringsfrihet som betingelse for kunnskapsproduksjon

- Klima for å utfordre etablert og utvikle ny kunnskap (frihet)
- Utveksling av informasjon som genererer kunnskap (kommunikasjon)
- Utvikling av noe som kan kalles en felles fornuft (integrasjon)
- Noe som utfordrer tilløp til hegemoniske posisjoner (kritikk)

1

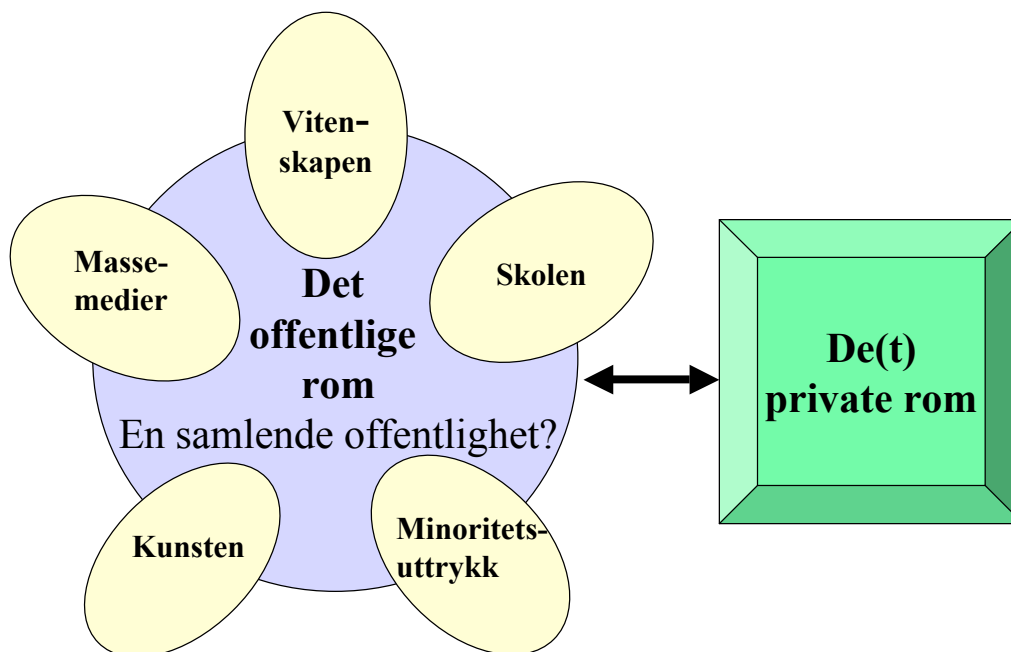
Spørsmål om ytringsfrihetens vilkår

En offentlighet er en arena der man kommuniserer med mennesker man ikke kjenner som personer om spesielle temaer av politisk, moralsk eller annen art. (s.51)

- Hvordan samspiller offentlighetene med hverandre?
- Konstitueres det en samlende offentlighet?
- Finnes det en arena for den samlende offentlighet?
- Hvordan formidles det mellom de ulike måtene å forstå verden på?
- Finnes det hegemoniske diskurser som etablerer en form for maktovertak?

2

Ytringenes institusjonelle rom

3

Maktkultur og motkultur?

Utgjør den etablerte
makt en integrert
konspirasjon?

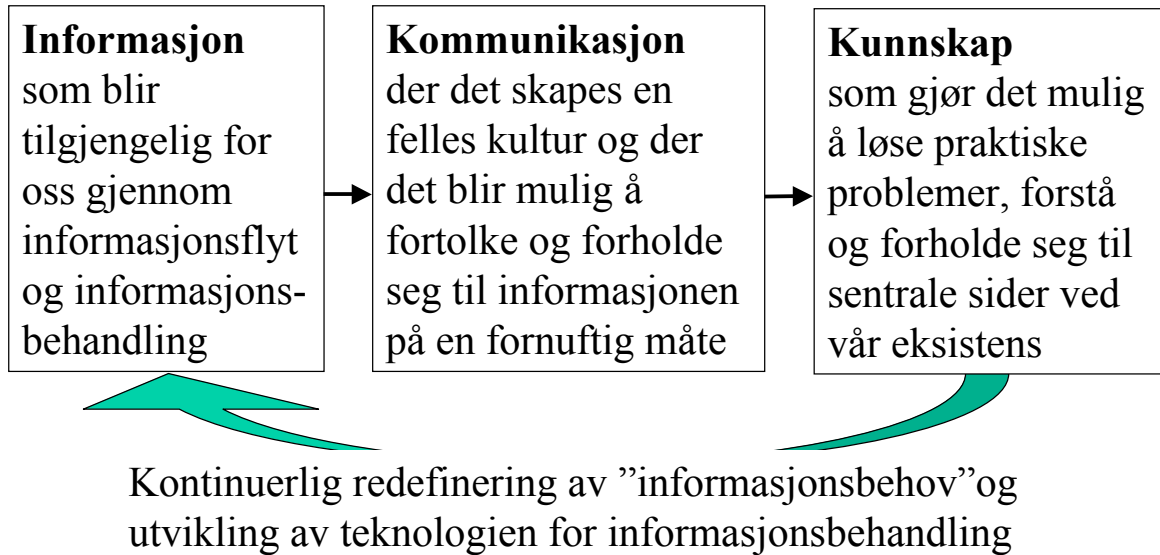
Er det noe som
forener
motkulturene?

En hegemonisk maktkultur?
(Styresmaktene, akademia,
finkulturen, PR-industrien,
de store medie-institu-
sjonene

Motkulturene: Arbeidstakerorganisasjonene,
folkekulturen, målrørsla, minoritetskulturene...

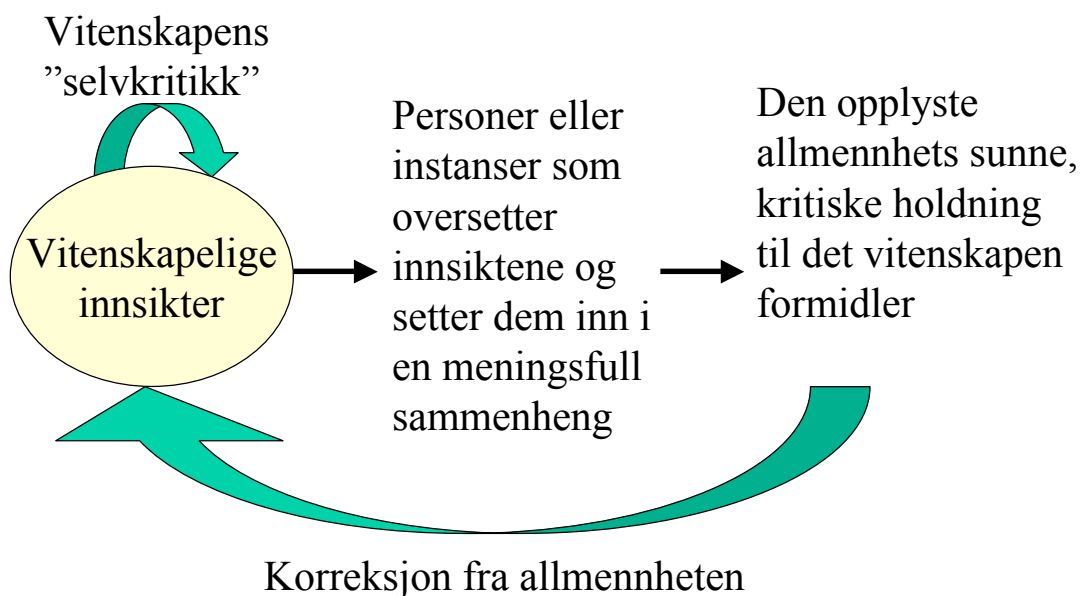
4

Kunnskapens ”kretsløp”

5

Betydningen av ”oversettelse”

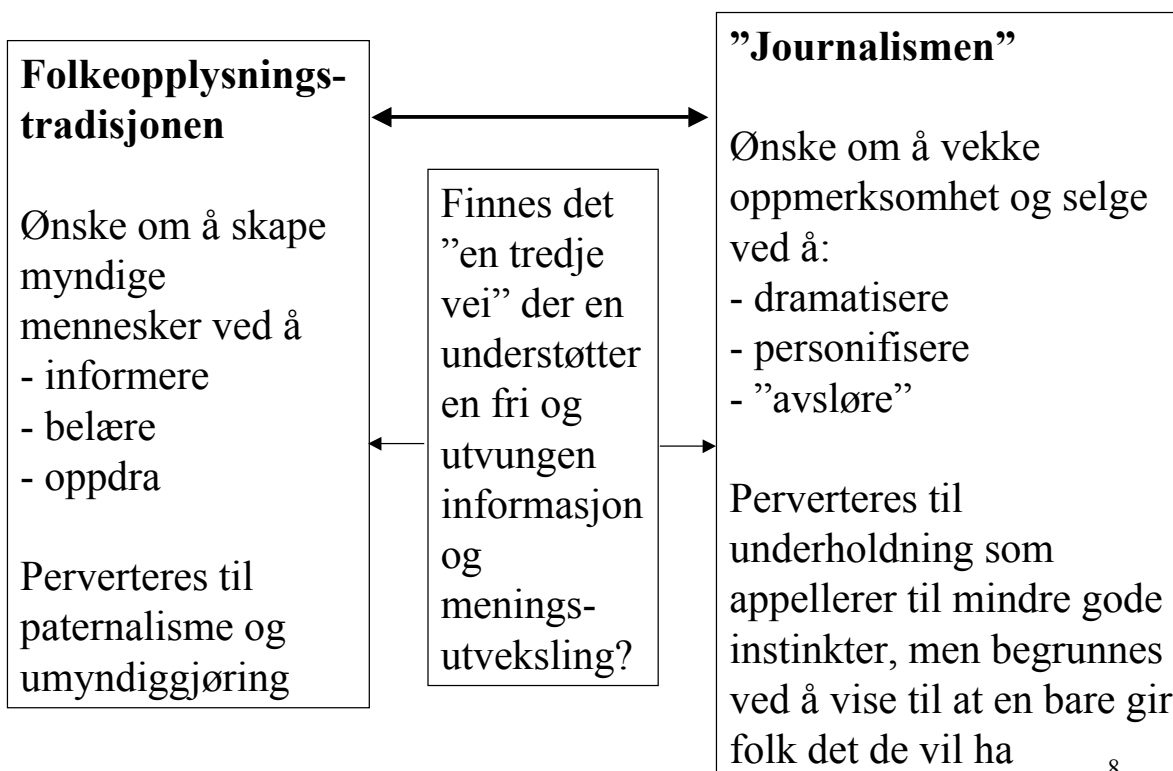
6

Ytringsfrihetens dilemmaer

- Forskningsautonomi
- Krav om toleranse
- Tillit
- ”Fri vokster”
- Journalistisk autonomi
- Kildevern
- Avsløringsoppdrag
- Liberal individualisme
- Differensiering
- Selvtilstrekkelighet
- Krav om grenser
- Kontroll
- Ønske om å påvirke
- Kvalitetssikring
- Spilleregler – vær varsom
- Avsløringsmani
- Sosial rettferdighet
- Fellesskap

7

Hvem oppdrar hvem?

Kommisjonens vurderinger

- Hensikten med ytringsfrihet er sannhet, autonomi (fri meningsdannelse) og demokrati
- Norge er åpent samfunn med et godt utbygget system for offentlig kommunikasjon
- Det kan identifiseres forhold som er problematiske i forhold til ytringsfriheten
  - Konformitetspresset og den relative marginalisering
  - Journalismen og kommersialiseringen av media
  - Intimitetstyranni og avsløringsmani
  - PR-industrien og profesjonalisering av kildene
  - Ytringsmulighetene brukes opportunistisk og propagandistisk
- Ut fra en totalvurdering framstår ikke ytringsfriheten som avgjørende truet

9

Gjensidig toleranse?

Ole D. Mjøs (Utvalgsleder)
om Rune Slagstad:

Utredningen kan leses slik at han (Slagstad, m.a.) foreslår at gårsdagens problemer skal bli morgendagens løsninger. Og kanskje er dette den viktigste forskjellen mellom ham og utvalget. Der Rune Slagstad peker bakover for å finne svarene, der peker utvalget framover.

Rune Slagstad om Mjøs og
Mjøs-utvalget:

Til Mjøs-utvalget rettes spørsmål: (.....) Hva er overhodet dens forståelse av det som har vært – og dens ide om hvor vi skal hen?

(.....)

Min historiske rekonstruksjon er gjennomført som et generøst, betingelsesløst oppdrag fra Mjøs-utvalget.

10

Slagstads perspektiv

Beskrive utdanningsrevolusjonen i Norge som en egenartet brytning mellom samfunnsnytte og samfunnsdannelse der bestemte personer opptrådte som handlende subjekter med en ambisjon:

Å omforme ideer til institusjonelle realiteter.

Utviklingen av et nytt kunnskapsregime med Universitetet som den viktigste institusjonen var et nasjonsbyggende prosjekt.

11

”Et fullstændigt Universitet”

- Forskerakademi for å produsere vitenskapsmenn
- Embetsskole for å produsere dugelige embetsmenn og offentlige forretningsmenn
- Dannelsesarena

12

Embetsmannsstatens sammensatte dannelsesprosjekt

- Opplysningstid
- Den instrumentelle samfunnsnytte
- Naturvitenskapen
- Sivilisering via naturbeherskelse
- Positivism
- Romantikken
- Den kulturelle identitetsdannelse
- Humanistiske fag
- Sivilisering via kulturberherskelse
- Positivismekritikk

To kunnskapsformer som en forsøker å forene i dannelsesborgerskapets ideologi

13

Trekk ved det moderne dannelsesprosjekt

- Tillit til abstrakte ordninger som forvaltes av ulike ekspertgrupper, for eksempel jurister
- Styringsoptimisme, tro på at verden kan kontrolleres og styres rasjonelt
- Høyverdige begrunnelser i form av ideen om ”den lindrende instrumentalitet”
- Tvisynt ved at det forener vitenskaplig modernisme med verdikonservativ dannelseideologi
- Vitenskapeliggjør politikken ut fra en tro på at det er mulig å styre samfunnsutviklingen rasjonalt ut fra moderne vitenskap

14

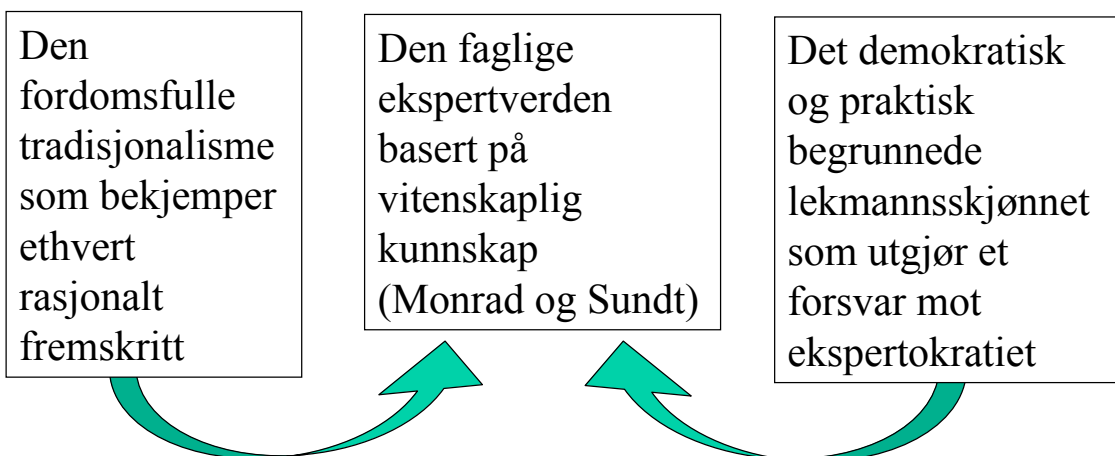
Det tvisynte borgerskapet

I det norske system var det ingen skarp kløft mellom dannelsesborgerskap og næringsborgerskap. Dannelsesborgerskapet var også et økonomisk initierende borgerskap.

”Sjokoladekongen”, Johan Throne Holst, var velferdskapitalismens fremste eksponent i Norge. Han brukte begrepet ”industriell dannelse” for å betegne syntesen mellom teknisk-økonomiske og sosio-kulturelle motiver. (Jfr. Rudeng 1989)

15

Fagekspertise og folkelig erfaringsverden

16

Samfunnsvitenskapenes gjennombrudd – og to-delning

- Styringsvitenskapene
  - Sosialøkonomi
  - Pedagogikk
- Reformteknokratisk styringsdiskurs
- Henvender seg til den regulerende og intervensjonerende statsforvaltning
- Ingeniører for styringseliten
- Opposisjonsvitenskapene
  - Filosofi
  - Sosiologi
- Reformdemokratisk dannelsesdiskurs
- Henvender seg til den diskuterende og aksjonerende offentlighet
- Samfunnets selvverkjennelse (dets speil) i vitenskaplig disiplinert form,

17

Etterkrigstidens to-sporede system

Overordnet prinsipp: Importere institusjonelle løsninger, men gi dem en profil i pakt med nasjonale verdier.
(ETTERLIGNE **OG** SKREDDERSY!)

- Nye forskningsinstitutt som forener anvendt forskning med grunnforskning
- Et universitetssystem som forener Humboldtske forbilder når det gjelder liberalitet med amerikanske når det gjelder vitenskapssyn og forskningsorganisering
- Vitenskapens autonomi og dens instrumentalisering styrkes samtidig
- Det pedagogiske ble fusjonert med det vitenskapelige i det nasjonaldemokratiske dannelsesprosjekt (lektor og adjunkt)

18

Vitenskapens rasjonalitets- og sakelighetsnormer (Arne Næss)

- Vitenskapen er intersubjektiv
  - Den gjør krav på almen gyldighet
- Vitenskapen er uavhengig
  - Den skal ikke tjene særinteresser
- Vitenskapen er argumentativ
  - Den oppdrar til skepsis mot vedtatte sannheter
- Vitenskapen er kollektiv
  - Dens resultater tilhører alle

19

Hernes som vendepunkt

- Universitetene vurderes, kritiseres og forsvares som eliteinstitusjoner
- Kobling mellom bevilgninger og resultatindikatorer – fokus på motivasjonssystemer
- Målstyringsideologi der byråkratene forvalter det heles vel (mens lærerne antas å tenke på seg selv)
- Aktørene begynner å handle i tråd med en ”vindsjev” teori (selvoppfyllende spådom).

20

Dannelsesstrider: Historiske paralleller?

Anton Martin
Schweigaards prosjekt:
Å gi dannelsen en ny
basis i nytteideologien

vs.

Fredrik **Stangs**
argumentasjon for en
helhetsintegrasjon basert
på de klassiske fag og
deres dannelsesfunksjon

Gudmund **Hernes'** prosjekt der
instrumentelle hensyn og
økonomiske incentivsystemer får
en sentral plass

vs.

Hans **Skjervheim** som forsvarer
universitetet som en dannelses-
arena for kritikk og refleksjon og
framholder farene ved "det
instrumentalistiske mistaket"

21

En institusjonsforvirret tid?

Service-universitetet:

Orientert mot økonomiske
nyttekriterier, betydelig ekstern
finansiering og styring,
målstyringsideologi.

En lokal variant av en global
McDonaldisering etter "fast-
food-prinsippet" orientert mot
fleksibilitet, mobilitet og
valgfrihet.

Universitetets gjenerobring:

Forsvare en institusjonell egenart
basert på en kombinasjon av
forskningsuniversitetet,
profesjonsuniversitetet og
dannelsesuniversitetet.

Tidsmessig og utidsmessig på en
og samme tid, forsvarer nytten av
unyttig kunnskap.

Erkjennelsestrang gir større
avkastning enn profittmaksimering.

22

Kari Martinsens omsorgsfilosofi

Hva er sykepleiefagets identitet, uavhengig av den medisinsk-vitenskaplige tradisjon?

Martinsen forsøker å gjenreise sykepleiens faghistorie og filosofi for å utvikle en teori om sykepleie som yrkespraksis.

Hun støtter seg til den danske filosofen Løgstrups perspektiv på ”de suverene livsytringer”. Dette ligger til grunn for forståelsen av det faglige skjønnet. Sykepleierens skjønn er preget av en praktisk-moralsk handlingsklokskap der den naturlige sansningen står sentralt.

23

Den akademiske drift

Paradoks: Universitetene formår i liten grad å være premissleverandører for det offentlige ordskiftet om seg selv og det høyere utdanningssystem overhodet.

På den annen side tjener de i økende grad som obligatoriske forbilder for høskolene med sine profesjonsutdanninger.

Resultat: Den mer håndverksmessige kompetanse anerkjennes ikke på samme måte som den akademiske. Den akademiske drift innebærer fremmedgjøring fra profesjonsfagenes egenart. I stedet for et hensiktsmessig institusjonelt mangfold skjer det en ensretting. Høskolene akademiseres – universitetene gymnasifiseres

24